

mat [Vyacheslav Lypynsky is a politician and diplomat]. *Viacheslav Lypynskyi v istorii Ukrainy (do 120-richchia z dnia narodzhennia) – Vyacheslav Lypynskyi in the history of Ukraine (to the 120th anniversary of his birth)*. (pp. 125-140.). Kyiv. [in Ukraine].

Skoropadskyi P. (1995) Spohady kinets 1917 - hruden 1918 [Memoirs end of 1917 - December 1918] (p. 492). Kyiv – Philadelphia. [in Ukraine – USA].

Starovoitenko I. (2009) Ye. Chykalenko: liudyna na tli

epokhy [E. Chikalenko: a man against the background of the era] (p. 544). Kyiv. [in Ukraine].

Cherkaska N. (2002) Viacheslav Lypynskyi i Yosyp Pototskyi [Vyacheslav Lypynsky and Joseph Potock] *Moloda natsiia: Almanakh. – Young Nation: Almanac* (issue 4, pp. 202-212). Kyiv. [in Ukraine].

Chykalenko Ye. (2004) Shchodennyk (1918-1919) [Diary] (Volume 2, p. 464). Kyiv. [in Ukraine].

УДК 94:929(477)

DOI: 10.34142/2313-2345.2020.57.07

Сопельняк А.С.

аспірантка кафедри історії України

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

<https://orcid.org/0000-0002-3453-6722>

Я. Р. ДАШКЕВИЧ: ВИМУШЕНІ ЗМІНИ ЖИТТЄВОЇ СТРАТЕГІЇ ВИДАТНОГО СХОДОЗНАВЦЯ

«Моє рідне місто – це Львів, моя Батьківщина,
де я побачив світ і ніякий режим не зможе цього зміни»

Я. Дашкевич

Стаття присвячена відомому історику, сходознавцю і громадському діячеві Ярославу Романовичу Дашкевичу, його дитинству та непростій долі його родини. Показане ставлення Я. Р. Дашкевича до діяльності батьків (Р. І. Дашкевича та О. І. Степанів) та радянської влади, формування життєвої стратегії науковця та громадянина.

Ключові слова: *Ярослав Дашкевич, сходознавство, вірменознавство, репресії, Олена Степанів, Роман Дашкевич, «Луг».*

The article describes the beginning of the complex life of Y. R. Dashkevich, in particular, shows his attitude to the activities of his parents (R. I. Dashkevich and O. I. Stepanov) and the existing Soviet regime. The decisive influence on the formation of Y. R. Dashkevich as a personality of parents and their attitude to the political situation in the country has been proved. The childhood and youth of Yaroslav Romanovich Dashkevich were a difficult period in his life. Since childhood, as a result of political repressions in Poland, Germany and the Soviet Union, he lost his father, his mother was persecuted until the end of his life, he himself became a prisoner of a political situation, was subjected to repression by the MGB, served several times in exile, was sent for ten years in correctional – labor camps. Despite all the sometimes tragic circumstances of childhood and adolescence, his parents brought up little Yaroslav a true patriot of their Motherland, which contributed to the formation of his scientific preferences. In modern domestic historical science, the life path and scientific heritage of the outstanding Ukrainian historian require further study.

Keywords: *Yaroslav Dashkevych, Oriental Studies, Armenian Studies, Repressions, Olena Stepanov, Roman Dashkevych, Luh.*

Постановка проблеми. В часи великих суспільно-політичних і соціально-економічних перетворень та активного пошуку Українською державою свого місця в геополітичному просторі виникає гостра потреба в переосмисленні ролі особи в контексті певної історичної епохи, зокрема реабілітації репресованих у радянський час науковців. Тому зростає актуальність вивчення біографій вчених, які базувалися на нових архівних матеріалах. Тому дослі-

дження життєвого та творчого шляху видатного українського вірменознавця обумовлена також необхідністю наукового переосмислення дисидентства частини радянських вчених, до яких і належав Я. Р. Дашкевич.

Аналіз актуальних досліджень. Дана проблема недостатньо висвітлена у науковій літературі. Найбільш ґрунтовно в літературі радянського періоду проаналізовано створення праць Я. Р. Дашкевича з історії Вір-

менії та з питань релігії. У вірменській історіографії недостатньо уваги приділено внескові Я. Р. Дашкевича в розвиток історії країни. У пострадянський період вийшла в світ велика кількість праць, присвячених вірменським колоніям. У своїх працях вірменські вчені Г. В. Демоян («Взаємини тюркомовних держав») та А. А. Айвазян («Вірменська РСР») спираються на дослідження Я. Р. Дашкевича. В українській історіографії небагато наукових робіт, присвячених внескові Я. Р. Дашкевича в історичну науку, до того ж його особа переважно розглядається лише в контексті вірменознавства. Дослідженням наукового доробку Я. Р. Дашкевича займалися такі українські історики, як І. Б. Гирич, Ю. О. Лебедева, В. Д. Яремчук, І. М. Старовойтенко.

Мета даної статті – дослідити дитинство та життєвий шлях Я. Р. Дашкевича, простежити зміну життєвої стратегії науковця та долю його батьків, показати, як в одній людині можна поєднати науковця з критичним баченням та патріота рідного краю і громадянина, який, завдяки підтримці рідних, завжди вірив у кращі часи.

Виклад основного матеріалу. Ярослав (Іван-Ананія) Романович Дашкевич народився 13 грудня 1926 року у Львові. Його батько, Роман Іванович Дашкевич (1892–1975) – адвокат, громадський діяч, керівник спортивного товариства «Луг», підполковник Українських Січових стрільців, а пізніше – генерал-хорунжий армії УНР, також був автором праць з історії українського війська, січово-сокільського руху, спогадів [ДАЛО:18]. Про творчість батька Ярослав Романович писав так: «На жаль, я ніколи не зможу перерахувати всі написані батьком твори, а може й на краще» [Степанів 2009: 742]. Мати, Олена-Марія Степанів (1892–1963) – вчена, педагог, громадська діячка, в минулому хорунжа Українських січових стрільців (1914–1917) та чотарка Української галицької армії (1918–1919); пізніше – старший науковий співробітник установ Академії наук УРСР у Львові та Києві, доцент Львівського державного університету імені І. Франка.

Трагедія родини Дашкевичів, як і того покоління взагалі, полягає в тому, що тоталітаризм повністю впливав на життя всіх

громадян. Найважливішою передумовою формування життєвої стратегії будь-якої людини є забезпеченість особистості комплексом психологічних ресурсів, у тому числі адекватною системою потреб і цінностей, необхідних для побудови тих або інших альтернатив вибору. Життєва стратегія – як індивідуальний спосіб конструювання і реалізації людиною життєвих цілей – визначає ставлення людини до себе, до діяльності, до інших людей [Мілютіна 2003: 1].

У дитячі та юнацькі роки майбутній історик та його родина зіткнулися зі складними історичними подіями. Коли Ярославу було чотири роки, в селі Кринтята, де жили його дідусь і бабуся, польська поліція та армія під час пацифікації (вересень – листопад 1930 р.) здійснювала масові арешти, побиття і вбивства цивільного населення Східної Галичини. Саме в цей час загинуло багато друзів та родичів по батьковій лінії. Пізніше, в липні 1944 р., спробували вбити матір Я. Р. Дашкевича – О. І. Степанів, у її власному будинку по вул. Пісочна, 7.

Я. Р. Дашкевич завжди високо оцінював роль своїх батьків у формуванні власного світогляду: «Мої батьки були люди розумні і освічені, розмовляли виключно українською, в сім'ї всі поважали Тараса Шевченка і весь український народ» [Словник 1946: 26].

Сам відомий історик визнавав, що у формуванні його поглядів, окрім родини, велику роль відіграли шкільні та молодіжні організації [Словник 1946: 28]. У 1925 році Р. І. Дашкевич організовує «Луг» – «руханково-пожарне» (за термінологією того часу) товариство для спортивного та патріотичного виховання молодих українців. Ярослав Романович у спогадах наголошує: «Батько намагався будувати українську державу, через створення в ній «маленьких осередків» для юних патріотів» [Степанів 2009:744]. За ініціативи старшого Дашкевича та під керівництвом товариства по всій Галичині проводили спортивні свята, вистави й концерти, члени товариства виступали з доповідями. Я. Р. Дашкевич у спогадах згадує свою участь у святі «Лугового городу» («Лише одного разу я мав змогу бути присутнім на зібранні товариства, це залишило великий слід у моїй ще тоді дитячій душі»

[Дашкевич 1993: 38]) та тренуваннях футбольної команди товариства «Луг». Як згадує сам Я. Р. Дашкевич, «батько брав мене пограти у футбол, мені подобалося проводити час разом з ним та іншими дітьми» [ДАЛО: 36]. Підліток щоденно бачив, як, окрім юридичної практики в канцелярії на вул. Коперника, його батько «жив лише Лугами» [Дашкевич 1993: 39]. У роботі товариства брало участь щонайменше сто тисяч хлопців та дівчат. У львівському часопису «Вісти з Лугу» (редактори: Роман Дашкевич, Анатоль Курдидик) було опубліковано перші вірші Ярослава Дашкевича. І ще одна примітка про Я. Р. Дашкевича, яка допомагає зрозуміти його характер. В одній зі статей про свою знаменитуматір він підкреслив: «Для українців моя мама – не боюся сказати – національна героїня, а для мене вона в першу чергу мати та мій провідник в житті» [Дашкевич 1993: 39]. У своєму житті Ярослав Романович завжди намагався виконувати настанови й поради своїх батьків.

Ще дитиною він захворів на астму і потребував підвищеної уваги з боку матері: «Звичайно, мати завжди мала бути поруч зі мною в разі потреби лікування нападів астми» [Степанів 2009: 21]. Маленьким Ярославом часто жив через хворобу в селі Вишнівчик у бабусі. Там було чисте повітря, купання в річці – все це надало йому сил, щоб навчатися й розвиватися. Підліток успішно навчався в Академічній гімназії, яка була найкращою в той час у Львові [Степанів 2009: 34]. Він часто відвідував О. І. Степанів в жіночій гімназії, де вона викладала географію. Характерні визнання Я. Р. Дашкевичем впливу матері на формування його інтересів до історії та географії: «Напевно, у неї були уроки найцікавіші» [Дашкевич 1999: 36], «Люблю історію і географію» [Дашкевич 1999: 36].

Вибору Я. Р. Дашкевича майбутнього кола наукових інтересів сприяв директор жіночої гімназії сестер Василя Блаженного, поет, перекладач і літературний критик В. Г. Щурат.

У віці сімнадцяти років Я. Р. Дашкевич став свідком репресій, а у віці двадцяти трьох років він опинився у більшовицькій тюрмі, розділивши долю своєї матері. У той час остаточно сформувався характер інтеле-

ктуала, який не зміг здолати жоден політичний режим. Цю ситуацію можна інтерпретувати як варіативну життєву ситуацію, яка передбачала можливість зміни на гірше, незважаючи на сподівання самого історика. Олена Степанів та Ярослав не захотіли залишити неспокійний Львів, на відміну від Романа Дашкевича.

Болісним для Я. Р. Дашкевича стало знищення бібліотеки родини Дашкевичів під час обшуків співробітниками НКВС: «Бібліотеку і рукописи моїх батьків та мої викинули через вікна на вулицю, на сніг (це було взимку з 1939 на 1940 рік), брали хто хотів – добре, що брали», – з гіркотою згадував учений [Дашкевич 1999: 28].

Під час нового обшуку МДБ у 1949 р. в нього було виявлено у великій кількості «антирадянську націоналістичну і профашистську літературу», зокрема твори: М. С. Возняка, В. К. Винниченка, М. С. Грушевського, І. П. Крип'якевича, Р. Г. Купчинського, В. К. Липинського, Б. С. Лепкого, В. Г. Щурата, інших заборонених авторів [Степанів 1993: 171]. Сам історик пізніше згадував, що конфіскували тоді порівняно небагато видань, «зміст яких можна було визначити як антирадянський, інші книжки і папери, фотографії, родинні пам'ятки викидали через вікна – частину забрала бібліотека Академії наук у Львові, частину розібрали люди» [Дашкевич 1999: 28].

У цей період його життя простежується регулярна фрустрація, яка призводить до використання захисної стратегії та зменшення чутливості історика до несприятливих життєвих обставин. Застосування захисних механізмів дає змогу Я. Р. Дашкевичу зменшити активність негативного емоційного стану, зберегти попередню систему цінностей, переконань, ставлення до самого себе. Суттєвим недоліком такої життєвої активності стало те, що навколишня ситуація продовжувала погіршуватись, а ресурсів для успішної адаптації бракувало.

Батьки виховали єдиного сина українським патріотом. Однак Ярослав, на відміну від батьків, не займався політичною та військовою діяльністю. На запитання, чи має Ярослав Романович щось спільне з ОУН, він відповів: «Безпосередньо – ні. Я не був і не є членом жодної організації чи партії. Це

не означає, що я нікому не співчуваю, але це не формальне членство» [Богачевська-Хом'як 1996: 35]. Молодий Ярослав не вступив до УПА, як частина його близьких друзів із гімназії. Він обрав власний шлях і на початку 1944 року вступив до медичного інституту. Міцно засвоєні Я. Р. Дашкевичем національні ідеали виробили в нього «імунітет» до так званої «радянської дійсності», яка засобами пропаганди спотворювала історію України. Історик не пішов на компроміси з комуністичною владою, завжди займаючи сталу життєву позицію.

Я. Р. Дашкевич навчався спершу у Львівському медичному інституті (1944 р.). У 1944–1949 рр. він навчався на філологічному факультеті Львівського державного університету ім. І. Франка за спеціальністю «українська мова і література». Одночасно майбутній історик заочно навчався на економічному факультеті Нафтового інституту ім. І. Губкіна в Москві (1949 р.). Студентський період у житті історика став одним із найсприятливіших для успішного опанування технологій життєтворчості. Одним з основних механізмів Дашкевич обрав аналіз досвіду життєтворчості та рефлексію життєвого шляху його родини, а також методів і стратегій життєтворчості близького кола спілкування, наприклад друзів із гімназії.

Навчальний процес Я. Р. Дашкевич вдало поєднував із роботою у Львівській науковій бібліотеці АН України. Спершу він був бібліотекарем рукописного відділу, згодом старшим бібліотекарем та бібліографом Кабінету Івана Франка, виконував обов'язки завідувача бібліографічного відділу бібліотеки до 1949 р. У тому ж році в грудні був заарештований органами МДБ. Врешті-решт Я. Р. Дашкевич обрав професію історика. І наука стала головним змістом його життя. Батьківський досвід та участь у славному минулому визвольної боротьби українців привели Ярослава Дашкевича та його родину до епіцентру ідеологічних процесів та суворого контролю радянських ідеологічних органів та спецслужб. Його мати стала жертвою репресій. Ярослав Дашкевич не уникнув арешту, ув'язнення, спеціальних таборів. Спершу тюрма в Золочеві, потім табір Караганди. Репресії чергувалися з роками безробіття, а

згодом – активної наукової роботи.

2 вересня 1950 р. згідно з рішенням Особливої наради при МДБ у Москві відправлений (за статтею 54, пункт 10, частина I та статтями 20/54, пункт 1а; 54, пункт 11) на десять років до виправно-трудова таборів. З 1949 р. по 1956 р. вчений відбував ув'язнення у в'язниці МДБ у Львові, у в'язниці МВС у Золочеві, в пересильних в'язницях Львова, Києва, Харкова, Петропавловська, пересильному таборі в Карабасі; у виправно-трудова таборах – у спеціальному Піщаному таборі (Песчанлаг) у Спаську, у Караганді.

Повернувшись до Львова у 1956 р. Я. Р. Дашкевич, переживав тяжкі – хоч і не найтяжчі – часи свого строкатого життя. Тоді його обминали знайомі та друзі, історик не міг знайти роботу, не міг публікувати свої твори, але він «тримав фасон» і вдома працював у піджаку та краватці, як зазначає Марта Богачевська-Хом'як [Богачевська-Хом'як 1996: 37].

Учений працював бібліографом відділу історії України Інституту суспільних наук АН СРСР (1957–1966); науковим співробітником, завідувачем відділу Музею народознавства та декоративно-ужиткового мистецтва АН УРСР (1967–1972); завідувачем кафедри допоміжних історичних дисциплін (1973) Львівського університету та науковим співробітником (1974–1978) Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові. Пізніше Я. Р. Дашкевич так охарактеризує ці роки свого життя: «Сім найкращих років моєї молодості пройшли у в'язницях та спеціальних таборах – мене виховали як громадянина. Хоча шістьнадцять років безробіття забрали мене, але парадоксально вони зробили мене вченим» [Богачевська-Хом'як 1996: 39]. Він намагався бути самотнім у будь-якій ситуації. В умовах екстремального життя за комуністичного режиму розвивався багатий потенціал знань, що дозволило йому досягти високого рівня професійної зрілості.

Його прагнення до самотності виникає в даний відрізок життєвого шляху не випадково, в історика з'являється потреба в усамітненні, створенні більшої психологічної дистанції між собою та оточенням. Я. Р. Дашкевич реалізує свою життєву активність у

вигляді написання наукових статей, присвячених історії Вірменії.

«Наука, – влучно зазначила Марта Богачевська-Хом'як, – стала невід'ємною частиною життя українських вчених... У часи абсурдної політичної системи Дашкевич залишався вченим; коли він не працював вченим і коли люди навколо нього заперечували його покликання [Богачевська-Хом'як 1996: 37].

У радянські часи більше сотні його творів опубліковані під низкою криптонімів та псевдонімів, яких у науковому арсеналі Я. Р. Дашкевича було понад двадцять. Під суворим контролем репресивних органів він активно вивчав архівні джерела та створив низку наукових праць у галузях архівознавства й інших спеціальних історичних дисциплін: історичної географії та картографії, дипломатики, філігранології. Так науковець активно вивчав адміністративні, судові та фінансові книги XIII–XVIII ст., різноманітні питання української культури, в тому числі часів Київської Русі та Гетьманщини.

Деякі статті Я. Р. Дашкевича 1960–1970-х років присвячені питанням української історіографії, окремим напрямом його наукових зацікавлень стала історія друкарства та видавництва. Він написав багато бібліографічних оглядів, уклав бібліографічні покажчики. Автор написав кілька енциклопедичних статей, здебільшого без зазначення прізвища або під псевдонімом. Перший том (1976) містить його статті про С. Горностаєва, І. Кокоруду, І. Копача, М. Кургана, Ф. Левченка, О. Лісовського, В. Лукича, Д. Лукіяновського, А. Ляхоцького. Я. Р. Дашкевич друкував невеликі статті в УРЕ та в «Українській літературній енциклопедії», «Словнику польських скорочень» тощо.

Дашкевич у «Словнику польських скорочень» написав низку статей про відомих представників українського сходознавства першої половини XX ст., серед них: «А. П. Ковалевський як дослідник джерел з історії східних слов'ян та України» (1965), а також публікації про В. Я. Філоненка, Т. І. Груніна, Є. Слушкевича.

Я. Р. Дашкевич приділяв багато уваги проблемі вивчення й публікації східних джерел з історії України. Він запропонував надрукувати набір матеріалів із зображен-

ням українських міст XVI–XVIII століть. Робота в архівах Львова дозволила йому упорядкувати такі збірники документів: «З історії революційного руху у Львові 1917–1939 років. Документи та матеріали» (1957), «Становище львівських робітників у 1917–1939 роках», «Підручник з історії реформування сектору безпеки України. Посібник для вчителів» (1961), «Іван Франко. Документи та матеріали 1856–1965 рр.»; «Леся Українка. Документи та матеріали 1871–1970» (1971), «Каталог колекції документів Київської археологічної комісії 1369–1899» (1971). Я. Р. Дашкевич був головним редактором збірника «Документи з історії України. Каталог пергаментних документів Управління внутрішніх справ СРСР у Львові (1233–1799 рр.)» (1972); збірки «Українсько-вірменські відносини у XVIII столітті» (1969). Вчений був укладачем та автором передмов та коментарів. Дашкевич також склав бібліографічний покажчик «Закарпаття в українській етнографічній літературі XIX ст.» (1989).

Творчість та особистість Я. Р. Дашкевича на той час були чи не єдиними в українській історіографії, які не допускали повної ізоляції української історичної науки від Заходу. Східні студії привели Дашкевича до зацікавлення вірменською культурою. За словами вченого, цей інтерес сформувався під впливом інтересів його матері та під час навчання у Львівському університеті. Вчений вивчав історичні та культурні зв'язки між Вірменією та Україною. Наукові контакти Дашкевича з вірменськими вченими тривали понад сорок років. Тому не випадково, що саме в Інституті історії Академії наук Вірменської РСР в Єревані в 1963 він захистив дисертацію «Вірменські колонії в Україні в джерелах та літературі XV–XIX століть». Взагалі історик написав понад 120 статей на вірменсько-українську тематику. Частина з них надрукована французькою та англійською мовами за межами України. Шість років тому було видано збірку праць про вірменські дослідження Я. Дашкевича іншими мовами, що містить 24 статті та 16 рецензій. У 1998 р. Я. Р. Дашкевич отримав вірменський орден святого Сахака та св. Месропа. Ще в «застійну» радянську епоху Дашкевич здобув міжнародне визнання.

У 1986 році він став дійсним членом Географічного товариства СРСР (Московське відділення) та членом Російського палестинського товариства (Ленінградське відділення), Міжнародної асоціації істориків (Німеччина, Швейцарія) (1974 р.), а з 1989 р. – член Радянської соціологічної асоціації в Москві. Дашкевич співпрацював і зі студентами української діаспори. Під час «відлиги» в Україні він опублікував рецензію на твори О. Й. Прицака. Я. Р. Дашкевичу пропонували працювати в Гарвардському інституті українознавства. Після консультацій з О. Й. Прицаком Роберт Томсон намагався організувати окремих відділ української бібліології та бібліографії в університеті або надати Я. Р. Дашкевичу посаду професора зі спеціальності «історія Вірменії».

Історик отримував запрошення від Олександра Беннігсена. «З усіх цих заходів, – писав Ярослав Дашкевич, – жоден не був здійснений» [Сварник 2007:122]. В. Добрик, тодішній секретар Львівського обкому КПУ, у квітні 1975 р. «таємно» повідомив ЦК Компартії України, що ім'я «Ярослав Дашкевич» згадується в «текстах закордонних радіопередач українською мовою» серед запрошених працювати в Гарвардському університеті. У повідомленні вчений коротко окреслив і чітко сформулював свою позицію щодо нинішнього режиму: «Він не займав чітких позицій щодо оцінки радянської реальності, національної політики КПРС» [Богачевська-Хомяк 1996: 36].

У цей відрізок часу простежується уникання свободи вибору, яке формує ставлення в історика до самого себе не як до активного суб'єкта життєдіяльності, а як до пасивної жертви зовнішніх життєвих обставин. Дія цього механізму має захисний характер, що дозволяє уникнути відповідальності за недостатню реалізацію власних життєвих планів.

Під час вручення 20 травня 1994 р. у Києві премії Фонду Тетяни та Омеляни Антонович за багаторічну наукову роботу, археологічні дослідження та вагомий внесок у розвиток історичного та політичного мислення в Україні Я. Р. Дашкевич сказав у своєму виступі: «Я був злим істориком, тому що намагався писати та говорити правду – правду про Україну та український народ

– не лише іноземцям, але й мої люди. Усі розуміють, що на це здатні лише злі і нещадні історики. Я також був злим істориком, бо не був скромним і не намагався нікому служити, крім України та українців» [Дашкевич 1993: 83]. Вже за умов утворення Української незалежної держави в першій половині дев'яностих років вирішення теоретичних і практичних проблем розвитку української історіографії стало громадянським обов'язком Дашкевича.

Подальші наукові розробки самого автора повернули вкрадену історичну пам'ять українському народові. Він брав участь у реорганізації кількох республіканських науково-культурних установ: Наукового товариства імені Шевченка, Товариства «Освіта» та інших. Вчений брав активну участь у розробці системи національних пріоритетів та цінностей, покликаних реабілітувати національну історію. Створення львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського з Національної академії наук України.

Я. Р. Дашкевич як науковий керівник сприяв самореалізації талановитої молоді, яка щойно закінчила університет. Серед них кандидати та доктори історичних наук А. Б. Гречило, М. М. Капраль, Я. О. Федорук, М. М. Дядюк, Г. І. Сварник, І. Я. та І. М. Сковочилас, Н. В. Халак та інші. Сьогодні цей дослідницький центр у Львові по праву називають школою Я. Р. Дашкевича.

Кадрова політика Я. Р. Дашкевича була позбавлена адміністративного стилю та характеризувалася тактовною координацією наукових інтересів студентів. Його авторитет та особистий приклад відіграли вирішальну роль у стимулюванні інтересу молоді до наукових досліджень у надзвичайно важкий період з економічної точки зору – початок 1990-х. Завідувач кафедри розпочав низку проектів щодо публікації творів М. Грушевського та його учнів. Я. Р. Дашкевич, який тепер мав можливість вільно виразити себе, потрапив до стихії суспільного життя. Він узяв на себе подвійний тягар інформування про минуле і закликав враховувати в сучасній політиці уроки своєї історії. Історик піднімає питання міжетнічних відносин в Україні, міжнаціональних, етнорегіональних та етнополітичних суперечнос-

тей, виступає за оновлення системи освіти.

Численні статті, в яких вчений торкається важливих питань культури, національного життя, громадянського суспільства, друкувалися у різних часописах у Львові, Києві та інших містах. Він зосереджується на гострих проблемах сучасності, зокрема на відсутності продуманої та послідовної культурно-освітньої політики Української держави. Він висуває на перший план дослідницькі проблеми історії України, загальну модернізацію гуманітарних наук та розробку напрямів їх подальшого розвитку. Цьому питанню присвячено докторську дисертацію Я. Р. Дашкевича, захищену в Інституті української археографії НАН України 30 травня 1994 р.

Я. Р. Дашкевич постійно брав участь у діяльності наукових товариств. Він є дійсним членом Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Львові (з 1990 р. – голова Комісії східних знань, з 1991 р. – член президії, голова історико-філософської секції), дійсний член Українського історичного товариства (1991) та член колегії «Українського історика», дійсний член УВАН (1994), голова Історичного товариства «Несторської хроніки» (1998).

Рішенням Наукової ради НТН у Львові 1 липня 1994 р. Я. Р. Дашкевич був нагороджений медаллю Михайла Грушевського за «особистий внесок у вивчення історії України, видавничу та редакційну діяльність. У 1990-х роках щорічно з'являються десятки статей Я. Р. Дашкевича на різні теми історії України та з проблематики його досліджень. Це, наприклад: «Репертуар української книги – коли це буде?», «Український Боплан (Levasseur de Beauplan G.)» (1990), «Василь Капніст – український політик» (1991), «Як знищити незнищенне (про бібліотеку НТШ)» (1991), «М. Грушевський – творець концепції української національної науки» (1991) та інші.

Дашкевич займався розвитком історичної традиції в контексті національно-культурного відродження України, виступаючи за відродження історичної традиції української національної символіки. Він повернув Україні імена видатних діячів науки та культури, насамперед М.П. Драгоманова, І.П. Крип'якевича, Ю.О. Меженка, Ілька Бор-

щака, В.К. Липинського, Д.І. Донцова, Є.М. Коновальця та ін. Я. Р. Дашкевич був головним редактором десяти номерів збірника «Україна в минулому», що вийшов у 1990-х роках. Його учні підготували 700-сторінковий збірник про історика «Фігура», де надруковано близько 50 його публікацій 1980–1990-х рр. Історик також виступав у ЗМІ з критичними міркуваннями про сучасний стан науки й культури в Україні.

Останні роки життя історика можна охарактеризувати як стратегію «прагнення до свободи», за умови перетворюючого спрямування життєвої активності, він проявляється в успішній управлінській та науковій діяльності, яка дозволяє не обмежувати власну свободу вибору, як це відбувалося декілька десятиліть тому.

Висновки. Ярослав Романович Дашкевич – феномен в українській науці, незважаючи на всі, іноді трагічні, обставини свого дитинства і юності. З дитинства він втратив своє найближче оточення через політичні репресії стосовно своїх близьких в Польщі, Німеччині та країнах Радянського Союзу. Батьки (особливо батько) виховали з маленького Ярослава істинного патріота своєї Батьківщини, мати сприяла формуванню його наукових уподобань. Життєва стратегія Я. Р. Дашкевича зазнає формування та трансформації протягом всього життя. Її основи були закладені ще до народження дитини, бо сімейна система цінностей Дашкевичів мала вже визначені очікування щодо ролі дитини у родині та припустимих варіантів її поведінки. На подальше формування життєвої стратегії вплинули, насамперед, історичні події. Історик зміг досягти гнучкості реагування у ситуаціях дезадаптації особистості, оволодів умінням усвідомлення та трансформації звичної системи життєвих диспозицій, що була засвоєна в процесі соціалізації у важких умовах.

Таким чином у варіанті Я. Р. Дашкевича ситуативного підходу, що поєднує випадковість поведінки та принцип варіативності, історик дотримувався адаптивної активності в конкретних ситуаціях. У сучасній вітчизняній історичній науці спосіб життя і наукова спадщина великого українського історика потребує детального подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

Словник псевдонімів, криптонімів, криптограм. (Спроба системи) // Науковий збірник Бібліотеки АН УРСР. Київ, 1946. Ч. 1. С. 26–50.

Основні біографічні дані Я. Дашкевича: Ярослав Романович Дашкевич. Бібліографічний довідник. Київ, 1993. С. 84.

Дашкевич Я.Р. Правдива історія України буде написана // Фундація Омеляна і Тетяни Антоновичів. Штрихи до портрету Фундації. Виступи і лекції лауреатів нагород Антоновичів (1982–1998). Київ; Вашингтон, 1999. С. 121.

Богачевська-Хомяк М. Наука – невід’ємна частина його життя // *Mappa Mundi*. Збірник наукових праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя. Львів; Київ; Нью-Йорк, 1996. С. 33–39.

Дашкевич Я. Україна і Вірменія / Видавництво П.Коць; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, Львівське відділення; Інститут сходознавства ім. А. Кримського. Львів; Нью-Йорк, 2001. 760 с.

Дашкевич Я. Р. Омелян Прицак / Ярослав Романович Дашкевич. // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні. 1999. №2. С. 177–190.

Державний архів Львівської області (ДАЛО). Д. 2. С.18–47.

Slovnuk psevdonimiv, kryptonimiv, kryptohram. (Sproba systemy). Naukovyi zbirnyk Biblioteku AN URSR. Kyiv, 1946. Ch. 1. pp. 26–50. [in Ukrainian]

Osnovni biohrafichni dani Ya. Dashkevycha: Yaroslav Romanovych Dashkevych. Bibliohrafichnyi dovidnyk. Kyiv, 1993, 84 p. [in Ukrainian].

Dashkevych Ya.R. (1999) *Pravdyva istoriia Ukrainy bude napysana // Fundatsiia Omeliana i Tetiany Antonovychiv. Shtrykhy do portretu Fundatsii. Vystupy i lektsii laureativ nahorod Antonovychiv*(1982–1998). Kyiv; Vashynhton., 121 p. [in Ukrainian].

Bohachevska-Khomiak M. *Nauka – nevidiemna chastyna yoho zhyttia. V kn.: Mappa Mundi*. Zbirnyk naukovykh prats na poshanu Yaroslava Dashkevycha z nahody yoho 70-richchia. Lviv; Kyiv; Niu-York, 1996. pp. 33–39 [in Ukrainian]

Dashkevych Ya. (2001). *Ukraina i Virmeniia*. P. Kots Publ; Instytutu krayinskoj arkheohrafiї ta dzhereloznavstva im. M. Hrushevskoho, Lvivske viddilennia; Instytut skhodoznavstvaim. A. Krymskoho. Lviv; Niu-York, 760 p. [in Ukrainian].

Dashkevych Ya.R. Omelian Pritsak. *Yaroslav Romanovych Dashkevych*. Materialy zasidan Istorychnoi ta Arkheohrafichnoi komisii NTSh v Ukraini. 1999. no 2. pp. 177–190 [in Ukrainian].

Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti. no. 2. pp.18–47.

Сварник Г. І. Громадські і наукові традиції родини Дашкевичів // Вісник Львівського університету. Серія філолог. Львів, 2007. Вип. 42 (До 80-ліття ювілею д-ра філологічних наук проф. Я. Дашкевича). С. 5-10.

Дашкевич Я.Р. Стан і напрями джерелознавчих та історіографічних досліджень історії України (друга половина XIX-XX ст.). 07.00.09 – Історіографія, джерелознавство та методи історичного дослідження / Доповідь про друковані праці, подана на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. Київ, 1994. 52 с.

Український історик. 1994. Ч. 1–4. С. 346–347.

Степанів О. Спогади і нариси / О. Степанів, Я. Р. Дашкевич. Львів: Піраміда, 2009. 815 с.

Олена Степанів. Триумф і трагедія. // Наукові записки: Львівського історичного музею. 1993. №1. С. 160–193.

Психологія зміни життєвої стратегії особистості/ К. Л. Мільотіна [Електронний ресурс] // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. 2013. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_38%282%29_9

REFERENCES

Svarnyk H.I. *Hromadski i naukovi tradytsii rodyny Dashkevychiv* // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia filoloh. Lviv, 2007. no.42 (Do 80-littia yuvileiu d-ra filolohichnykh nauk prof. Ya. Dashkevycha). pp. 5-10 [in Ukrainian].

Dashkevych Ya.R. *Stan i napriamy dzhereloznavchyykh ta istoriohrafichnykh doslidzhen istorii Ukrainy*. 07.00.09 — Istoriografii, dzhereloznavstvo ta metody istorychnoho doslidzhennia. Dopovid pro drukovani pratsi, podana na zdobuttia naukovoho stupenia doktora istorychnykh nauk. Kyiv, 1994.52 p.[in Ukrainian].

Ukrainskyi istoryk. 1994. No. 1–4. pp. 346–347 [in Ukrainian].

Stepaniv O. *Spohady i narysy* / O. Stepaniv, Ya. R. Dashkevych. Lviv: Piramida Publ, 2009. 815 p. [in Ukrainian].

Olena Stepaniv. *Triumf i trahediia*. Naukovi zapysky: Lvivskoho istorychnoho muzeiu. 1993. No 1. pp. 160–193 [in Ukrainian].

Psykhohohiia zminy zhyttievoi stratehii osobystosti [Elektronnyi resurs] // Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Pedahohika i psykhohohiia. 2013. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_38%282%29_9.